

Bilaga 4

Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

Bilaga 4

Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
1 Ekonomiska resurser för kvinnor och män i åldern 20–64 år.....	7
2 Tid och sysselsättning	8
2.1 Förvärvsarbetstid och tid i hemarbete	8
2.2 Sysselsättning	9
3 Lön och inkomst	10
3.1 Månadslön	10
3.2 Inkomster	12
4 Socialförsäkringsersättningar.....	14
4.1 Föräldrapenning	14
4.2 Ohälsa	14
4.2.1 Sjukpenning.....	14
4.2.2 Rehabiliteringsersättning.....	16
4.2.3 Förtidspension	16
4.3 Pension för personer yngre än 65 år	17
4.4 Pensionsrätt och premier.....	17
4.5 Underhåll till barn.....	18
5 Kapital	19
6 Disponibel inkomst.....	20
7 Slutsatser	22

Tabellförteckning

2.1	Befolkningen 20–64 år i och utanför arbetskraften 2002	9
2.2	Sysselsatta 20–64 år efter arbetstidens längd 2002.....	9
3.1	Anställda efter sektor 2002	10
3.2	Månadslön efter sektor 2002. Kvinnors lön som andel av mäns lön efter sektor 1992–2002	11
3.3	De tio vanligaste yrkesgrupperna 2002. Antal, könsfördelning och medellön	12
3.4	Inkomst 2001 efter livscykel. Löneinkomst, arbetsinkomst samt förvärvsinkomst	13
3.5	Antal med löneinkomst respektive förvärvsinkomst 2001 efter livscykel	13
4.1	Utbetald föräldrapenning 2001 efter frånvaroorsak	14
4.2	Antal personer och dagar med föräldrapenning 2001 efter frånvaroorsak.....	14
4.3	Sjukpenning 2001 efter antal sjukpenningdagar	15
4.4	Antal personer med sjukpenning 2001 efter antal sjukpenningdagar.....	15
4.5	Sjukpenning 2001 efter livscykel. Kvinnors andel av mäns sjukpenning. Andel personer med sjukpenning av befolkningen.....	15
4.6	Sammansättning 2001 av pensionsbelopp till förtidspensionärer	16
4.7	Antal förtidspensionärer i olika åldrar 2001. Pension som andel av disponibel inkomst.....	17
4.8	Utbetalda pensionsbelopp 2001 efter primär pensionsorsak	17
4.9	Pensionsbelopp 2001 för tjänstepensionärer.....	17
4.10	Privat pensionssparande 2001. Andel av befolkningen och medelbelopp	18
4.11	Privat pensionssparande 2001. Andel av disponibel inkomst	18
4.12	Underhåll 2001. Utbetalt belopp och medelvärde	19
4.13	Underhåll 2001. Antal mottagare och betalare	19
5.1	Netto av överskott och underskott av kapital 2001 efter livscykel	19
5.2	Förmögenhet 2000 efter typ av tillgång	20
6.1	Sammansättning 2001 av individuell disponibel inkomst.....	20
6.2	Disponibel inkomst uppdelad på inkomstslag 2001. Makrovärden, medelvärden samt kvinnors andelar.....	21

Diagramförteckning

2.1	Antal timmar i förvärsarbete efter näringsgren 2002	8
2.2	Antal timmar för hemarbete efter aktivitet 2000/2001	9
2.3	Faktiskt arbetad tid i betalt arbete efter livs-cykel 2002*	9
2.4	Tid för obetalt arbete efter livscykel 2000/01*	10
4.1	Pensionsunderlag 2001 för personer i åldern 20–64 år	18
7.1	Disponibel inkomst 2001 efter olika inkomstslag	23
7.2	Sammansättning av disponibel inkomst före och efter skatt	23

Sammanfattning

Syftet med denna bilaga är att visa hur brister i jämställdhet kan uttryckas i ekonomiska termer, såväl när det gäller inkomst från marknadsarbete i form av lön och företagarinkomst som från socialförsäkringen. Redovisning görs både på makronivå, i form av könsfördelningen på den inkomstsumma som kommer från marknadsarbete eller från offentliga system, och på individnivå i form av den genomsnittliga ersättning och inkomst som kvinnor och män erhåller.

Utgångspunkten tas i hur stor del av kvinnors och mäns arbete som är avlönat respektive oavlönat. Av tidsanvändningen framgår att större delen av det arbete kvinnor i åldern 20–64 år utför är oavlönat, medan den största delen av det arbete män i samma åldersgrupp utför är avlönat. Skillnaden är emellertid stor mellan kvinnor i olika livscykler, där småbarnsmammor arbetar mest obetalt. Det samma gäller även för småbarnspappor, men skillnaderna är små mellan män i olika livscykler.

Kvinnor har ett något lägre arbetsutbud än män, och dessutom är deltidsarbete mer utbrett bland kvinnor än bland män. Av de sysselsatta kvinnorna arbetar två tredjedelar heltid och en tredjedel deltid. Män arbetar till drygt 90 procent heltid. Hälften av kvinnorna arbetar i privat sektor och hälften i offentlig sektor. Motsvarande siffra för män är drygt 80 procent i privat och knappt 20 procent i offentlig sektor. Kvinnor är således överrepresenterade i offentlig sektor och män i privat sektor.

Arbetsmarknaden är fortfarande starkt köns-segregerad. Kvinnor arbetar ofta inom lägre betalda yrken och har lägre befattningar. Även om man tar hänsyn till skillnader i yrkesval och sektorstillhörighet är löneskillnaderna mellan män och kvinnor betydande. Kvinnor tjänar i genomsnitt 92 procent av vad män gör.

Kvinnor har i samtliga livscykler lägre inkomst från marknadsarbete än män. Den största skillnaden mellan kvinnor och män finns i gruppen sammanboende med småbarn. Den minsta skillnaden finns i gruppen ensamstående kvinnor och män med äldre barn. Genomgående är skillnaden större mellan sammanboende kvinnor och män än mellan ensamstående kvinnor och män.

När den inkomst som individen får som kompensation för inkomstbortfall – till exempel

vid sjukdom, föräldraledighet eller arbetslöshet – läggs till löneinkomsten, stärks kvinnors ekonomiska ställning i relation till mäns. Välfärds-systemet har därmed en utjämnande effekt mellan kvinnor och män i ekonomiskt hänseende.

Samtidigt visar genomgången av förmåner i socialförsäkringen att män genomgående har högre ersättning än kvinnor. Trots att kvinnor i flera fall har en högre nyttjandegrad och därmed får en större andel av de totalt utbetalda beloppen, har kvinnor på individnivå en genomsnittligt lägre ersättning än män. Detta hänger samman med att män i genomsnitt har högre månadslön och därmed större sjukpenninggrundande inkomst. Även kvinnors högre grad av deltidsarbete medför lägre ekonomisk kompensation vid frånvaro.

1 Ekonomiska resurser för kvinnor och män i åldern 20–64 år

Denna bilaga visar fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Uppgifterna gäller personer i åldern 20–64 år och inkluderar således inte ålderspensionärer som inte har för-tida uttag.

Redovisningen omfattar de inkomster kvinnor respektive män får från marknadsarbete i form av lön och företagarinkomst samt ersättning och bidrag från socialförsäkringssystemet och från arbetslöshetsförsäkringen.

Det första avsnittet inleds med en redovisning av *avlönat och oavlönat arbete*. Förvärvsarbete är den största inkomstkällan för både kvinnor och män, och detta arbete ligger till grund för ersättning i socialförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och för framtida pensioner. Löneskillnader på arbetsmarknaden fortplantas via ersättningssystemen och slutligen – i form av skillnad i pension – till livets slutskede. Det oavlönade arbetet – i form av till exempel hushålls- och underhållsarbete i hemmet, omsorg om barn och andra anhöriga – ger ingen inkomst eller pensionsrätt i pensionssystemet för individen (i det nya pensionssystemet finns pensionsrätt för barnår), men bidrar avsevärt till hushållets välfärd och är därför ett viktigt komplement till det marknadsavlönade arbetet. Fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män har en ömsesidig påverkan på så sätt att omfattningen av den ena formen sätter

gränser för/påverkar omfattningen av den andra formen av arbete. Avsnittet avslutas med en analys av befolkningens anknytning till arbetsmarknaden enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU).

I ett avsnitt om *lön och inkomst* redovisas månadslön och löneskillnader mellan kvinnor och män inom olika arbetsmarknadssektorer samt uppgift om månadslön i de tio vanligaste yrkesgrupperna. Lönen utgör den primära inkomstkällan. Inkomstbegreppet inbegriper emellertid fler former av inkomst än lön, såsom företagarinkomst och ersättning från socialförsäkring eller arbetslöshetsförsäkring. I avsnittet framkommer att inkomstrelationerna ändras beroende på vilket begrepp som används.

Socialförsäkringarnas effekter på kvinnors och mäns inkomster utvecklas i ett avsnitt där fördelningen av föräldrapenning, sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension mellan kvinnor och män studeras närmare, bland annat utifrån livscykelperspektiv och nyttjandegrad. Där redovisas även pensionsgrundande inkomst som underlag för intjänad pensionsrätt och förekomsten av privat pensionssparande.

Förekomsten av tillgångar och skulder och avkastning på *kapital* behandlas i ett särskilt avsnitt.

Avslutningsvis presenteras hela inkomststrukturen för kvinnor och män, dvs. de komponenter som utgör delar av enskilda personers *disponibla inkomst*. Vilka inkomster och varifrån inkomsterna kommer varierar med olika skeden och situationer i livet, de påverkas av medvetna val eller av händelser den enskilde inte råder över. Här studeras personers intjänande under hypotesen att de vuxna personerna helt disponerar den egna inkomsten med tillägg för en andel av familjestödet. Hushållsgemensamma transfereringar har fördelats med hälften på vardera av de vuxna. I fördelningspolitiska redogörelser analyseras vanligen hushållets inkomst i relation till antal och ålder på personer i hushållet (konsumtionsenheter) med ett antagande om att inkomsten fördelas lika mellan dessa personer.

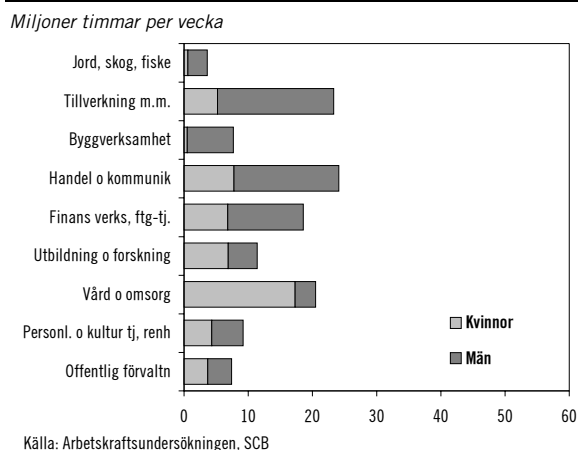
För de kvinnor och män som har de olika inkomstslagen redovisas medelvärden av inkomstslaget. Dessutom visas skillnader mellan kvinnors och mäns inkomst uttryckt som kvoten mellan deras medelvärden i procent.

2 Tid och sysselsättning

2.1 Förvärsarbetstid och tid i hemarbete

Enligt AKU år 2002 utförde kvinnor och män i åldern 20–64 år 126 miljoner timmar förvärsarbete per vecka på marknaden. Av dessa timmar svarade kvinnor för 42 procent och män för 58 procent.

Diagram 2.1 Antal timmar i förvärsarbete efter näringsgren 2002

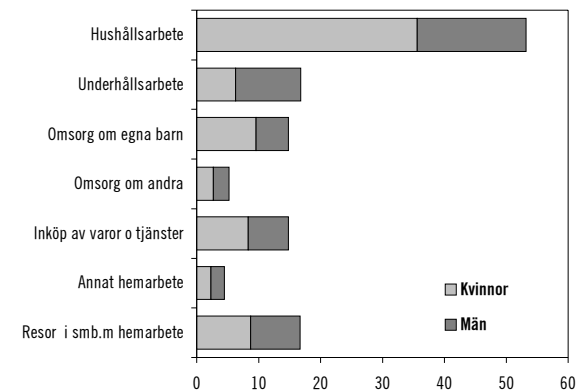
I ekonomisk statistik redovisas löpande det betalda arbetet som förvärsarbete, medan förekomsten av obetalt arbete redovisas i tidsanvändningsundersökningen. Den senaste tidsanvändningsundersökningen genomfördes 2000/01.

Tiden för hemarbete beräknas uppgå till 126 miljoner timmar per vecka, dvs. det är samma omfattning som det betalda arbetet. Fördelningen mellan kvinnor och män är emellertid den omvända – kvinnor utför 58 procent och män 42 procent av det obetalda arbetet.

Det betalda arbetet har således samma omfattning som det obetalda. Tiden i betalt respektive obetalt arbete mäts dock på lite olika sätt – förvärsarbete räknas som bruttotid där pauser inräknas som en del av arbetstiden, medan hushållsarbete räknas som nettotid i vilken inga pauser inräknas. Därmed görs en viss överskattning av det betalda förvärsarbetet i tid räknat, vilket innebär att särskilt kvinnors andel av tid underskattas.

Diagram 2.2 Antal timmar för hemarbete efter aktivitet 2000/2001

Miljoner timmar per vecka

Källa: Tidsanvändningsundersökningen, SCB

Arbetstidens förläggning skiljer sig åt. Mäns arbete (betalt och obetalt sammantaget) sker i högre utsträckning på vardagar under dagtid. Kvinnors arbete fördelas över dag- och kvällstid samt helger. På så sätt har män en tydligare åtskillnad mellan arbete och fri tid.

2.2 Sysselsättning

I tabell 2.1 redovisas befolkningen i åldern 20–64 år efter arbetskraftstillhörighet. Nästan 2 miljoner kvinnor och drygt 2,1 miljoner män var sysselsatta under 2002. Det motsvarar 76 procent kvinnor och 80 procent män av befolkningen i åldersgruppen. Arbetslösheten var 3 procent för kvinnor och 4 procent för män.

Tabell 2.1 Befolkningen 20–64 år i och utanför arbetskraften 2002

Antal 1 000-tal och procentuell fördelning

	Kvinnor Antal	Procentuell fördelning	Män Antal	Procentuell fördelning
Befolkningen	2 585	100	2 665	100
Ej arbetskraften	534	21	429	16
I arbetskraften	2 051	79	2 236	84
Arbetslösa	70	3	94	4
Sysselsatta	1 981	76	2 142	80

Källa: AKU, SCB

I tabell 2.2 redovisas den överenskomna arbetstiden. Kvinnor arbetar deltid i betydligt större omfattning än män. Kvinnor har främst lång deltid – nästan 30 procent av kvinnorna arbetar 20–34 timmar i veckan medan motsvarande andel för män är 6 procent. 67 procent av kvinnorna och 92 procent av männen arbetar heltid. Orsaker till kvinnors deltid kan till viss del för-

klaras med arbetsmarknadens struktur. Kvinnor arbetar oftare hos arbetsgivare som endast efterfrågar deltidsanställda. De bakomliggande orsakerna till deltidsarbete skiljer sig. Män arbetar deltid för att de studerar, är sjukskrivna eller har delpension. Kvinnor arbetar huvudsakligen deltid därför att fördelningen av ansvar och arbete med hem och familj är ojämn.

Tabell 2.2 Sysselsatta 20–64 år efter arbetstidens längd 2002

Procentuell fördelning och antal i 1 000-tal

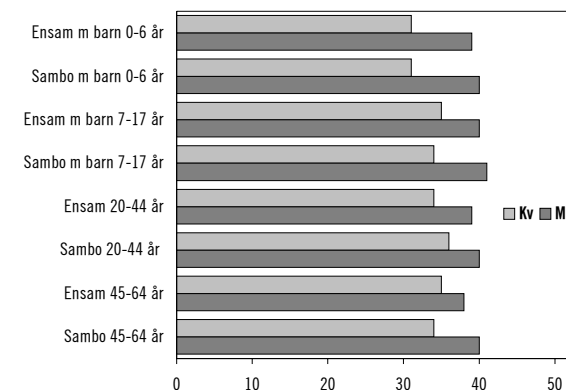
	Heltid 35 tim–	Lång deltid 20–34 tim	Kort deltid 1–19 tim	Total %	Total Antal
Anställda					
Kvinnor	67	28	4	100	1 873
Män	92	6	2	100	1 837
Företagare och medhjälpare					
Kvinnor	69	20	11	100	107
Män	89	7	4	100	305
Samtliga sysselsatta					
Kvinnor	67	28	5	100	1 981
Män	92	6	2	100	2 142

Källa: AKU, SCB

Den genomsnittliga faktiska förvärvsarbetsstunden per vecka är 34 timmar för kvinnor och 40 timmar för män. Som framgår av diagram 2.3 överstiger den faktiska förvärvsarbetsstunden 40 timmar för män i flera livscyklar. Detta beror på att övertid ingår i underlaget men även på att företagare ofta har en längre faktisk arbetstid än 40 timmar per vecka. Den faktiska arbetstiden för kvinnor är lägre på grund av större frånvaro för vård av barn och större andel deltidsarbete.

Diagram 2.3 Faktiskt arbetad tid i betalt arbete efter livscykel 2002*

Timmar per vecka

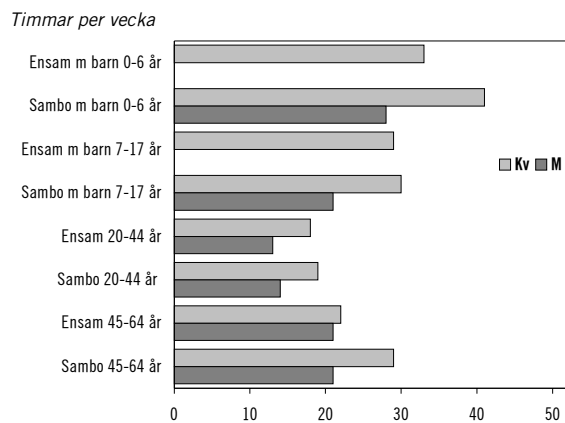

Källa: AKU, SCB

* Avser sysselsatta personer i arbete under mätveckan.

Tidsanvändningen visar en skev fördelning av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män. Genomgående ägnar män kortare tid åt obetalt arbete i hemmet än kvinnor.

Diagram 2.4 Tid för obetalt arbete efter livscykel 2000/01*

* Uppgift om ensamstående män med barn saknas då uppgiften är statistiskt osäker.

Livscykelindelningen visar också stor variation i användningen av tiden för kvinnor, en variation som inte gäller i samma utsträckning för män. Sammanboende kvinnor med barn arbetar mer obetalt än ensamstående kvinnor med barn. Att ha små barn får också mycket större konsekvenser för kvinnors förvärvsarbete än för mäns förvärvsarbete, vilket är ett exempel på ömsesidig påverkan mellan betalt och obetalt arbete. En hög grad av obetalt arbete minskar utrymmet för betalt arbete. Detta får konsekvenser för kvinnors ekonomiska situation: på kort sikt minskar den inkomsten från lönearbete vilket på lång sikt har negativ inverkan på pensionen såväl som på andra inkomstrelaterade ersättningar.

Från den senaste mätningen för tio år sedan har en viss förändring skett i tidsanvändningen. Män har t.ex. i genomsnitt minskat sitt förvärvsarbete med 20 minuter per dag medan kvinnor har minskat sitt obetalda arbete med 40 minuter per dag. Kvinnors och mäns tidsanvändning har närmast sig varandra, men någon signifikant omfördelning av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män har inte skett.

3 Lön och inkomst

Avsnittet inleds med en redovisning av hur arbetsmarknaden ser ut för kvinnor och män. I en internationell jämförelse framstår den svenska

arbetsmarknaden som starkt könsuppdelad. Samtidigt är kvinnors arbetskraftsdeltagande i åldern 20–64 år bland de högsta i världen, med 79 procent av kvinnor och 84 procent av män i arbetskraften. En mängd av de tjänster som i Sverige utförs i betalt marknadsarbete, utförs i flertalet europeiska länder företrädesvis obetalt av kvinnor.

Som framgår av tabell 3.1 är ett konstaterande om könsuppdelningen på arbetsmarknaden motsägelsefull. Kvinnorna fördelar sig till hälften på privat och till hälften på offentlig sektor, medan män till 80 procent är koncentrerade till den privata sektorn. Kommun- och landstingssektorerna är starkt kvinnodominerade, den statliga sektorn är att beteckna som könsmässigt jämnt fördelad och den privata sektorn har en övervikt av män. Sett över hela arbetsmarknaden är könsfördelningen jämn. Förutom den horisontella uppdelningen på kvinnor och män inom olika sektorer och yrken, finns också en vertikal uppdelning av kvinnor och män inom respektive sektor, där män finns på högre befattningar i större utsträckning än kvinnor, vilket även syns i lönestatistiken.

Tabell 3.1 Anställda efter sektor 2002

Procentuell fördelning, könsfördelning procent och antal i 1000-tal

Sektor	Antal		Könsfördelning, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Offentlig sektor	51	18	74	26
Kommun	35	9	79	21
Landsting	10	2	81	19
Stat	6	6	48	52
Privat sektor	49	82	38	62
Samtliga, procent	100	100	51	49
Antal	1 872	1 834		

Källa: AKU, SCB

3.1 Månadslön

Månadslön för kvinnor och män i olika sektorer redovisas i tabell 3.2. Uppgifterna avser heltids- och deltidsanställda, där månadslönen för deltidsanställda har räknats om till heltidslön. För timavlönade redovisas en beräknad månadslön.

Löneskillnader mellan kvinnor och män kan till stor del förklaras med skillnader i yrke, sektor, befattning, arbetslivserfarenhet och ålder. Det finns emellertid löneskillnader mellan kvinnor och män som är svåra att mäta statistiskt och

som inte går att förklara på detta sätt utan kan antas bero på kön, s.k. osakliga löneskillnader. Att kvinnor generellt har högre utbildning än män och en större andel kvinnor än män har minst 3-årig eftergymnasial utbildning ger inget utfall i de överenskomna månadslönerna. Ur detta perspektiv lönar sig utbildning sämre för kvinnor än för män.

I tabellen redovisas kvinnors lön i relation till mäns lön i två olika serier, standardvägd och ej standardvägd. I den standardvägda månadslönen har faktorer som ålder, utbildningsnivå, arbetstid och sektor inom yrkesgrupper rensats bort. Även om man bortser från skillnader som förklaras av dessa faktorer kvarstår löneskillnader mellan kvinnor och män. Storleken på löneskillnaden varierar mellan sektorerna. Löneskillnaden är minst i den kommunala sektorn, där kvinnor utgör en majoritet. Detta gäller oavsett om lönen är standardvägd eller inte. Den

standardvägda löneskillnaden är störst i den privata sektorn. I genomsnitt över hela arbetsmarknaden är kvinnors månadslön 92 procent av mäns månadslön när hänsyn tagits till skillnader i olika yrkesval och sektor. Över tid är löneskillnaderna i stort sett oförändrade.

I tabell 3.3 redovisas antal kvinnor och män, könsfördelning och månadslön för de tio vanligaste yrkesgrupperna. I dessa grupper finns 43 procent av alla anställda kvinnor och 34 procent av alla anställda män. Sammanlagt är 1,4 miljoner anställda i dessa tio grupper. Endast en yrkesgrupp, företagsekonomer och personaltjänstemän, har en jämn könsfördelning med 51 procent kvinnor och 49 procent män. I denna grupp är löneskillnaden störst och kvinnors lön utgör i genomsnitt 77 procent av mäns lön. Endast i gruppen grundskollärare har kvinnor i genomsnitt lika hög eller något högre lön än män.

Tabell 3.2 Månadslön efter sektor 2002. Kvinnors lön som andel av mäns lön efter sektor 1992–2002

Månadslön, kronor samt kvinnors lön som andel av mäns lön, procent

År	Primärkommunal sektor		Landstingssektor		Statlig sektor		Privat sektor		Alla sektorer	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2002	18 600	20 600	21 300	30 200	21 800	25 900	20 500	24 200	20 000	24 100

Kvinnors lön som andel av mäns lön, %

År	Primärkommunal sektor		Landstingssektor		Statlig sektor		Privat sektor		Alla sektorer	
	Ej stv	Stv	Ej stv	Stv	Ej stv	Stv	Ej stv	Stv	Ej stv	Stv
1992	86	.	75	.	84	.	83	.	84	.
1996	87	98	71	94	83	93	85	91	83	92
1998	89	98	71	93	84	92	83	90	82	91
2000	90	98	71	93	84	92	84	90	82	92
2001	90	99	71	93	84	92	84	90	82	92
2002	90	98	71	92	84	92	85	90	83	92

Anm. Månadslönen är standardvägd (stv) med antagande att kvinnor och män fördelar sig lika på ålder, utbildning, arbetstid och sektor inom varje yrkesgrupp.
Källa: Medlingsinstitutet och SCB, Lönestatistik

Tabell 3.3 De tio vanligaste yrkesgrupperna 2002. Antal, könsfördelning och medellön

Rangordnade efter samtliga i yrkesgruppen

Yrkesgrupp	Antal		Könsfördelning, %		Medellön, kronor		Kvinnors lön i % av mäns
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
Vård- och omsorgspersonal m.fl.	388 000	49 000	89	11	17 300	17 600	98
Försäljare, detaljhandel, demonstratörer	103 000	49 000	68	32	17 700	18 500	95
Säljare, inköpare, mäklare m.fl.	55 000	90 000	38	62	22 500	28 500	79
Ingenjörer o. tekniker	18 000	99 000	15	85	22 600	25 500	89
Övrig kontorspersonal	78 000	17 000	82	18	18 000	19 500	92
Fordonsförare	6 000	86 000	7	93	17 700	18 500	96
Grundskollärare	63 000	22 000	74	26	21 300	21 100	101
Byggnadshantverkare	4 000	89 000	5	95	16 500	19 800	83
Företagsekonomer, personaltjänstemän	38 000	35 000	51	49	27 700	35 800	77
Byggnads- och anläggningsarbetare	1 000	75 000	1	99	18 200	21 700	84

Källa: Medlingsinstitutet och SCB, Lönestatistik

3.2 Inkomster

De två föregående tabellerna visar överenskommen månadslön där deltidslön är omräknad till heltidslön. För en person som arbetar heltid under 12 månader blir årsinkomsten lite drygt 12 gånger månadslönen eftersom vissa tillägg sker vid semester. Verkligheten är dock i regel inte så enkel. Att vara anställd del av året, vara sjuk, föräldraledig eller arbetslös medför en lägre årsinkomst liksom att arbeta på deltid. Övertidsarbete, befordran, nytt arbete eller ny lön enligt avtal vid en sen tidpunkt på året kompletterat med retroaktiv utbetalning kan medföra en väsentligt högre årsinkomst än 12 månadslöner.

I tabell 3.4 visas kvinnors och mäns ekonomiska situation utifrån tre olika inkomstbegrepp: 1) *Löneinkomst* som är summan av lön, bilmönan och företagareinkomst 2) *Arbetsinkomst* som är lön kompletterad med inkomstrelaterade transfereringar (exempelvis sjukpenning och föräldrapenning) vilka är knutna till arbetet och kompenserar för inkomstbortfall 3) *Förvärvsinkomst* som är summan av inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet och som förutom arbetsinkomst ovan inkluderar bl.a. ersättning vid arbetslöshet, pensionsutbetalningar, studie-stöd och vårdbidrag. Förvärvsinkomst är ett taxeringsmässigt inkomstbegrepp som efter olika typer av avdrag utgör underlag för kommunal och statlig inkomstbeskattning. Inkomst av kapital ingår däremot inte utan redovisas och beskattas separat.

Av tabell 3.4 framgår att storleken på den årliga inkomsten varierar beroende på vilket inkomstbegrepp som används. Både kvinnors och mäns inkomster ökar när fler inkomstslag läggs till, samtidigt som skillnaden mellan kvinnors och mäns inkomstnivå minskar. Kvinnors ekonomiska ställning stärks således i relation till mäns då förvärvsinkomst jämförs i stället för löneinkomst. Detta förhållande gäller i samtliga livscykler, vilket innebär att transfereringar av olika slag statistiskt sett har en utjämnande effekt på kvinnors ekonomiska ställning relativt män.

Trots att fler inkomstslag stärker kvinnors inkomst i relation till mäns, kvarstår stora skillnader mellan inkomsterna. Den största skillnaden finns mellan ensamstående och sammanboende. Inkomstskillnaderna är större mellan sammanboende kvinnor och män än mellan ensamstående kvinnor och män. I vissa grupper har också ensamstående kvinnor högre genomsnittlig förvärvsinkomst än sammanboende kvinnor. En orsak är att sammanboende kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än ensamstående kvinnor, vare sig de har barn eller inte. Detta mönster gäller inte för män.

Dubbelt så många män som kvinnor har arbetsinkomst från eget företag. Företagarinkomsten är ofta svår att mäta på ett sätt som är jämförbart med anställda men i genomsnitt är företagarinkomsten högre för män än för kvinnor.

Förvärvsinkomst visar emellertid inte individens hela konsumtionsmöjlighet.

Tabell 3.4 Inkomst 2001 efter livscykel. Löneinkomst, arbetsinkomst samt förvärvsinkomst

Inkomst, kronor per år och kvinnors andel av mäns inkomst, procent

	Löneinkomst			Arbetsinkomst			Förvärvsinkomst		
	Kvinnor	Män	Andel %	Kvinnor	Män	Andel %	Kvinnor	Män	Andel %
Samtliga	162 300	244 300	66	179 000	253 100	71	192 000	264 800	72
Ensamstående	156 700	190 500	82	170 400	198 800	85	186 800	211 200	89
Ensam m barn 0-6 år	107 800	137 200	154 500
Ensam m barn 7-17 år	177 500	213 100	84	193 600	228 700	85	211 000	245 700	86
Ensam 20-44 år	145 300	178 600	81	151 000	183 800	82	159 300	191 300	83
Ensam 45-64 år	176 700	214 600	82	197 200	229 400	86	225 300	253 000	89
Sammanboende	165 100	276 700	60	183 200	285 700	64	194 600	297 100	66
Sambo m barn 0-6 år	120 200	277 700	43	157 200	289 900	54	167 800	296 300	57
Sambo m barn 7-17 år	183 600	297 400	62	195 700	304 700	64	205 300	308 000	67
Sambo 20-44 år	175 700	257 800	68	180 100	260 700	69	185 200	262 300	71
Sambo 45-64 år	180 200	266 600	67	194 400	277 100	70	210 400	303 000	69

Anm. Löneinkomst är summan av lön, biförmån och företagarkomst. Arbetsinkomst utgör summan av löneinkomst, sjukpenning, föräldrapenning och dagpenning vid utbildning eller tjänstgöring inom totalförsvaret. Ägare av fåmansbolag räknas som anställd. Förvärvsinkomst består av inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet.

Genomsnitt för alla med arbetsinkomst.

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Förekomst av kapital, skattefria transfereringar i form av familjestöd och skatt på förvärvsinkomsten leder till att individuell disponibel inkomst avviker från förvärvsinkomsten (se avsnitt 6).

I tabell 3.5 redovisas uppgifter om antal och könsfördelning för de personer som har lön och/eller företagarkomst samt för de som har förvärvsinkomst. Antal personer ökar ju fler

inkomstbegrepp som summeras. Det framgår att 300 000 fler kvinnor och 200 000 fler män har förvärvsinkomst jämfört med enbart löneinkomst. Könsfördelningen är relativt stabil men det finns en viss tendens att mäns andel minskar när lön och företagarkomst kompletteras med fler personer med fler inkomstslag.

Tabell 3.5 Antal med löneinkomst respektive förvärvsinkomst 2001 efter livscykel

Antal och könsfördelning, procent

	Antal med löneinkomst		Könsfördelning, %		Antal med förvärvsinkomst		Könsfördelning, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	2 158 000	2 307 000	48	52	2 449 000	2 515 000	49	51
Ensamstående	716 000	859 000	45	55	844 000	982 000	46	54
Ensam m barn 0-6 år	54 000	7 000	89	11	65 000	8 000	89	11
Ensam m barn 7-17 år	120 000	33 000	78	22	135 000	35 000	79	21
Ensam 20-44 år	335 000	580 000	37	63	360 000	633 000	36	64
Ensam 45-64 år	207 000	239 000	46	54	283 000	307 000	48	52
Sammanboende	1 442 000	1 448 000	50	50	1 605 000	1 534 000	51	49
Sambo m barn 0-6 år	351 000	380 000	48	52	387 000	391 000	50	50
Sambo m barn 7-17 år	390 000	394 000	50	50	410 000	408 000	50	50
Sambo 20-44 år	206 000	199 000	51	49	213 000	202 000	51	49
Sambo 45-64 år	495 000	475 000	51	49	595 000	533 000	53	47

Anm. Förvärvsinkomst består av inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

4 Socialförsäkringsersättningar

Redovisningen i föregående avsnitt visar hur offentliga transfereringar ökar den genomsnittliga inkomsten för både kvinnor och män samt stärker kvinnors ekonomiska ställning i relation till män. I detta avsnitt analyseras vissa ersättningar från socialförsäkringen närmare.

Skillnader i ersättning från socialförsäkringen mellan kvinnor och män kan uppkomma av flera skäl. Dels följer löneskillnaderna med in i socialförsäkringssystemet när ersättningen baseras på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) eller den pensionsgrundande inkomsten (PGI). Dels finns skillnader i nyttjandegrad mellan kvinnor och män. Den senare skillnaden är särskilt tydlig när det exempelvis gäller föräldraförsäkringen. Det är därför viktigt att i analysen särskilja vilka skillnader som uppkommer när man studerar ersättningsnivåer respektive nyttjandegrad i de offentliga systemen.

4.1 Föräldrapenning

Under 2001 utbetalades 16,9 miljarder kronor i föräldrapenning. Av beloppet utbetalades 77 procent till kvinnor och 23 procent till män. Mottagare var 571 000 kvinnor och 410 000 män. Av den föräldrapenning som tas ut under barnets första levnadsår, står kvinnor för den allra största delen, både i antal dagar och i kronor räknat. Totalt står kvinnor för 83 procent av de uttagna dagarna och män för 17 procent.

Tabell 4.1 Utbetalad föräldrapenning 2001 efter frånvarorsak

Summa miljarder kronor samt medelvärde kronor per år

	Utbetalt		Medelvärde	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Summa föräldrapenning	13,0	3,9	22 700	9 500
Havandeskap	0,3	.	14 100	.
Födelse	10,7	2,0	38 400	11 200
Tillfällig föräldrapenning	2,0	1,4	4 700	4 500
Pappans dagar	.	0,5	.	7 000

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Mot bakgrund av att kvinnor tar ut en större andel av föräldrapenningen och därmed har en högre nyttjandegrad, utgör föräldrapenningen ett större bidrag till inkomsten för kvinnor än för män. Den genomsnittliga ersättningen per

uttagen föräldrapenningsdag är emellertid lägre för kvinnor än för män. Under 2001 uppgick medelersättningen till 485 kronor per dag för kvinnor och 653 kronor per dag för män, vilket förklaras med mäns högre inkomstnivå.

Tabell 4.2 Antal personer och dagar med föräldrapenning 2001 efter frånvarorsak

Antal personer samt könsfördelning av antal uttagna dagar

	Antal		Dagar, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Summa f-penning	571 000	410 000	83	17
Havandeskap	22 000	.	100	.
Födelse	278 000	180 000	86	14
Tillfällig f-penning	424 000	303 000	65	35
Pappans dagar	.	74 000	0	100

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Den tillfälliga föräldrapenningen som tas ut för vård av sjukt eller smittbärande barn, är jämnare fördelad mellan kvinnor och män. Av dagar med tillfällig föräldrapenning är kvinnors andel 65 procent och mäns andel 35 procent. Den tillfälliga föräldrapenningen utgör emellertid en betydligt mindre del av den totalt utbetalda föräldrapenningen. Det ojämna uttaget av föräldrapenning innebär att kvinnor i större utsträckning än män är borta från arbetsmarknaden under vissa perioder och dessutom under avsevärt längre tid.

4.2 Ohälsa

Ohälsan har under de senaste åren kommit allt mer i fokus, inte minst på grund av den kraftiga ökningen av antalet långtidssjukskrivna. Antalet sjukskrivna har ökat bland både kvinnor och män, men kvinnor står för den största ökningen. Ohälsan är samhällsekonomiskt kostsam, men har också ekonomiska effekter för individen. Här visas hur sjukpenning, rehabiliteringsersättning och förtidspension fördelas mellan kvinnor och män.

4.2.1 Sjukpenning

Under 2001 betalades 37,7 miljarder kronor i sjukpenning till personer i åldern 20–64 år, varav 59 procent till kvinnor och 41 procent till män. Antal mottagare var 521 000 kvinnor och 310 000 män. Sjuklönen för de första

14 sjukskrivningsdagarna ingår inte. Längden på den betalda sjukpenningen varierar och därför redovisas uppdelning efter periodens varaktighet i några olika intervall.

Tabell 4.3 Sjukpenning 2001 efter antal sjukpenningdagar

Utbetald sjukpenning, miljarder kronor samt medelvärde kronor per år

	Utbetalt		Medelvärde	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	22,4	15,3	43 100	49 700
1–30 dagar	1,1	0,7	5 200	5 400
31–60 dagar	1,1	0,9	16 600	19 600
61–180 dagar	5,0	3,3	44 300	47 900
181–365 dagar	15,2	10,5	119 600	144 700

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Den offentliga utgiften för långa sjukfall är väsentligt större än för korta perioder med frånvaro. Kostnaden i varje intervall är högre för kvinnor än för män genom att fler kvinnor än män är sjukskrivna.

Tabell 4.4 Antal personer med sjukpenning 2001 efter antal sjukpenningdagar

Antal personer och könsfördelning, procent

	Antal		Könsfördelning, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	522 500	309 900	63	37
1–30 dagar	216 100	122 400	64	36
31–60 dagar	67 200	46 300	59	41
61–180 dagar	111 900	68 800	62	38
181–365 dagar	127 400	72 400	64	36

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Kvinnors andel av den utbetalda sjukpenningen är emellertid lägre än kvinnors andel av de sjukskrivna (tabell 4.4). Kvinnors andel är 59 procent av den utbetalda sjukpenningen, men kvinnor utgör 63 procent av de sjukskrivna. Mäns andel av den utbetalda sjukpenningen är 41 procent, men män utgör 37 procent av de sjukskrivna under 2001. En förklaring till diskrepansen mellan antal sjukskrivna och andel av kostnaden kan sökas i att män har en högre sjukpenninggrundande inkomst. Detta blir synligt i den genomsnittliga ersättningen vid sjukdom. Kvinnors ersättning är genomgående lägre än mäns. Störst är skillnaden mellan könen vid de långa sjukpenningintervallen (tabell 4.3). Detta bekräftas också i tabell 4.5 i en uppdelning efter livscykel. Sammantaget är kvinnors sjukpenning 87 procent av mäns sjukpenning, och det är endast sammanboende kvinnor med barn i åldern 7–17 år för vilken ersättningen är något

högre än för män. I övriga grupper har män högre ersättning.

Tabell 4.5 visar hur många kvinnor och män som varit sjukskrivna som andel av alla inom respektive grupp. Andelen kvinnor är högre än andelen män i samtliga livscyklar. Ensamstående kvinnor med barn är överrepresenterade bland de sjukskrivna, men även för män finns den största andelen sjukskrivna bland ensamstående män. Något höjd sjukskrivningsfrekvens har även sammanboende kvinnor med småbarn och ensamstående kvinnor i övre medelålder utan barn.

Tabell 4.5 Sjukpenning 2001 efter livscykel. Kvinnors andel av mäns sjukpenning. Andel personer med sjukpenning av befolkningen

Medelvärde kronor per år och andelar, procent

	Medelvärde		Andel %	Andel m sjp %	
	Kv.	Män		Kv.	Män
Samtliga	43 100	49 700	87	21	12
Ensamstående	44 000	55 500	79	21	11
Ensam m barn 0-6 år	36 100	29	..
Ensam m barn 7-17 år	38 100	58 600	65	30	21
Ensam 20-44 år	35 400	45 100	78	13	9
Ensam 45-64 år	55 400	67 600	82	25	16
Sammanboende	42 500	46 100	92	20	12
Sambo m barn 0-6 år	30 500	31 800	96	23	10
Sambo m barn 7-17 år	45 900	45 500	101	20	12
Sambo 20-44 år	30 500	36 700	83	12	7
Sambo 45-64 år	51 300	54 800	94	21	16

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Det finns inget entydigt svar till varför kvinnor är sjukskrivna i högre utsträckning än män. Inte heller går det att förklara varför kvinnors sjukfrånvaro ökat mer än männens under de senaste åren.

Den ojämna fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män, där kvinnor i större utsträckning än män har att kombinera betalt förvärvsarbete med obetalt omsorgs- och hushållsarbete är en faktor som lyfts fram. Ett allmänt högre tempo i samhället och förändringar i arbetslivet, där neddragningar i den offentliga sektorn, särskilt inom vård- och omsorgsområdet, med ökad stress som följd brukar framhållas som bidragande orsaker.

Av bilaga till utgiftsområde 10 i denna proposition görs en första uppföljning av regeringens ohälsomål. Där framgår att kunskapen om kvinnors högre sjukfrånvaro är begränsad och behöver fördjupas.

När arbetsförmågan inte är helt nedsatt är det möjligt att vara sjukskriven till 25, 50 eller 75 procent. Deltidsjukskrivning är ett sätt att hålla kontakten med arbetsplatsen och kan öka möjligheten att återfå arbetsförmågan. Deltidsjukskrivning är vanligare bland kvinnor än män. För båda könen gäller dock att det är heltidsjukskrivningar som är vanligast. År 2002 uppgick andelen ersatta heltidsdagar till 70 procent av samtliga utbetalda dagar för kvinnor och till 76 procent för män. Någon entydig förklaring till att kvinnor sjukskrivs oftare partiellt än män finns inte. En möjlig förklaring är att kvinnor oftare än män arbetar på arbetsplatser där deltidarbete har etablerats i högre utsträckning.

4.2.2 Rehabiliteringsersättning

Till personer som deltar i arbetslivsinriktad rehabilitering utbetalas rehabiliteringspenning. Under 2001 utbetalades totalt 1,9 miljarder kronor, varav 60 procent till kvinnor och 40 procent till män. 33 000 kvinnor och 18 000 män fick rehabiliteringsersättning. Ersättningen för kvinnor var i genomsnitt lägre, 34 500 kronor, jämfört med 43 500 kronor för män. Den vanligaste periodlängden var 2–6 månader för både kvinnor och män.

Socialförsäkringens administration har ett ansvar när det gäller arbetslivsinriktad rehabilitering. I bilagan om uppföljning av ohälsomålet redovisas en studie om olikheter i tillgång till rehabilitering mellan könen. Det framgår att kvinnor beviljas kortare perioder av såväl arbetsutbildning som studier än män. Kostnader för utbildningar till kvinnor uppgick i genomsnitt till mindre än en tredjedel av kostnaden för mäns utbildningar; kvinnor beviljades såväl arbetsutbildning som studier senare i sjukfallen, jämfört med män.

4.2.3 Förtidspension

Förtidspension/sjukbidrag benämns från 2003 aktivitets- och sjukersättning. Den kan ses som en form av varaktig sjukpenning. En del personer drabbas redan vid låg ålder av invaliditet medan förtidspension för andra uppkommer till följd av sjukdom, arbetsskada eller annan olycka.

Tabell 4.6 visar olika inkomstkällor för de som 2001 enligt Riksförsäkringsverket (RFV) var

förtidspensionärer och hur beloppen fördelar sig på kvinnor och män.

På samma sätt som med sjukpenningen går en större andel av den totalt utbetalda förtidspensionen till kvinnor, på grund av att fler kvinnor är förtidspensionerade. Medelvärdet av inkomstbeloppet för de kvinnor som är förtidspensionerade är lägre än för förtidspensionerade män. Kvinnor utgör 59 procent av de förtidspensionerade, men erhåller 53 procent av den utbetalda förtidspensionen. Män utgör 41 procent av de förtidspensionerade och erhåller 47 procent av det utbetalda beloppet. I genomsnitt utgör kvinnors förtidspension 79 procent av mäns förtidspension och kvinnors ersättning är lägre än mäns från samtliga utbetalningskällor.

Det framgår också att män i betydligt högre utsträckning får arbetsskadelivränta. Detta hänger sannolikt samman med det tidigare regelsystemet som innebar att skador som uppstod på mannens arbetsplatser lättare godkändes som arbetsskador än kvinnors. Från 2002 har arbetsskadeförsäkringen reformerats för att bättre ta hänsyn till olikheterna.

Tabell 4.6 Sammansättning 2001 av pensionsbelopp till förtidspensionärer

Summa miljarder kronor och medelvärde kronor per år

	Utbetalt		Medelvärde		Andel %
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
Summa pension	25,2	22,0	97 700	124 200	79
Folkpension	7,7	5,7	29 900	32 100	93
ATP	12,9	11,3	55 000	72 100	76
Annan offentlig	1,5	1,0	18 600	22 900	81
Arbetsskadelivr.	1,1	1,8	39 000	65 500	60
Tjänstepension	1,2	0,9	35 600	46 200	77
Privat pension	0,8	1,3	33 800	54 300	62
Löneinkomst	6,0	3,6	72 200	83 700	86
Annan inkomst	3,0	2,0	42 600	46 900	91

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Som framgår av tabell 4.6 kan den som har förtidspension även ha andra inkomstkällor – det kan vara lön, andra typer av ersättningar eller bidrag. Tabell 4.7 visar hur stor andel av disponibel inkomst som förtidspensionen utgör i olika åldrar. För män är förtidspension en större relativ inkomstkälla än för kvinnor. Det gäller för samtliga och i varje åldersgrupp. Kvinnors lägre andel kan förklaras på flera sätt. Dels kan kvinnors lägre pensionsnivå medföra att de i större utsträckning än män även får andra bidrag, i för-

sta hand bostadstillägg (BTP). Dessutom har kvinnor i större utsträckning partiell förtidspension och kan därför kombinera förtidspensionen med löneinkomst. En förklaring kan även vara att kvinnors låga folkpension i kombination med det särskilda grundavdraget beskattas lågt. Mäns högre pensionsnivå innebär även högre ATP, vilken beskattas som övriga inkomster med genomsnittlig kommunalskatt.

Tabell 4.7 Antal förtidspensionärer i olika åldrar 2001. Pension som andel av disponibel inkomst

Antal och andel av disponibel inkomst, procent

	Antal		Andel, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	258 000	177 000	83	94
20-29
30-39	20 000	18 000	67	83
40-49	50 000	38 000	70	76
50-59	107 000	62 000	83	96
60-64	76 000	53 000	98	107

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

4.3 Pension för personer yngre än 65 år

Den pension som 2001 redovisas för personer i åldern 20–64 år kommer från olika källor. Två tredjedelar av mottagarna är förtidspensionärer och en mindre del betalas till personer med efterlevande-, änke- eller ålderspension. En väsentlig del av pensionsbeloppet betalas till personer som har tjänste-/avtalspension och inte är pensionerade via offentliga system.

Tabell 4.8 Utbetalda pensionsbelopp 2001 efter primär pensionsorsak

Summa miljarder kronor, kvinnors andel samt antal

	Utbetalt		Andel %	Antal	
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Summa	33,9	35,9	94	395 000	324 000
Ålderspension	0,4	1,5	27	3 000	8 000
Förtidspension	25,2	22,0	115	258 000	177 000
Änka, efterlev.	2,1	0,1	2100	28 000	1 000
Avtal, tjänste	6,3	12,3	51	107 000	138 000

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

En analys av personer i tabell 4.8 som är förtidspensionärer har gjorts i avsnittet om ohälsa. Som framgår av tabellen utbetalas även stora belopp till personer som har lämnat arbetsmarknaden helt eller delvis med ersättning från någon form av tjänstepension. Denna typ av ersättning är en

inkomstkälla för 250 000 personer, fler män än kvinnor. Dessa är inte pensionerade via offentliga system och får inte folkpension och ATP.

Kompletteringen kan komma från arbetskadivärn, barnpension, kollektivavtal, företagslösning vid personalreduktion i samband med övertalighet eller utbetalning från privat pensionsförsäkring. För många personer är dessa pensionsbelopp ett komplement till andra inkomstslag.

I tabell 4.9 redovisas utbetalda pensionsbelopp från olika källor för dessa pensionärer. De utbetalda beloppen från tjänstepensioner och från privata pensionsförsäkringar är nästan dubbelt så stora för män som för kvinnor och medelvärdet per person är väsentligt högre för män.

När det gäller avtals- och tjänstepension är situationen den omvända: kvinnor utgör 43 procent och män 57 procent av personer som har denna form av pension. Endast när det gäller arbetskadivärn har kvinnor en genomsnittligt högre ersättning än män. För övriga pensionsbelopp har män en genomsnittligt högre ersättning.

Tabell 4.9 Pensionsbelopp 2001 för tjänstepensionärer

Summa utbetalt, miljarder kronor och medelvärde, kronor per år

	Utbetalt		Medelvärde	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	6,3	12,3	58 800	89 700
Folkpension + ATP	0,1	0,1
Annan pension	0,4	0,9	70 200	145 000
Arbetskadivärn	0,3	0,7	71 700	63 200
Avtal, tjänste	3,8	7,6	82 100	126 500
Privat pension	1,5	2,9	25 000	40 800

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

4.4 Pensionsrätt och premier

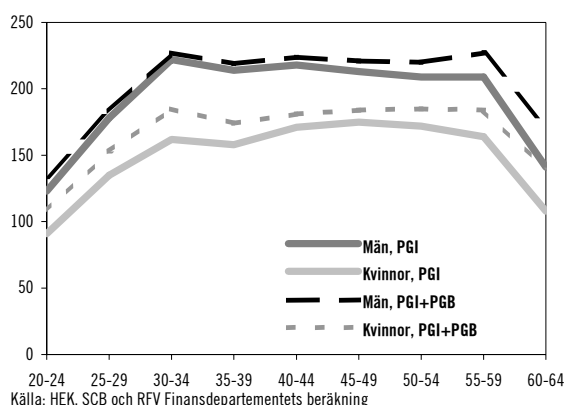
Män har högre pensionsgrundande inkomst (PGI) än kvinnor i varje åldersgrupp. PGI utgör summan av inkomst från arbete och skattepliktiga socialförsäkrings- och arbetslöshetsstransferringar. I diagram 4.1 visas en beräkning av den pensionsgrundande inkomsten som utgör merparten av underlaget för pensionsrätten. Denna inkomst ökar med stigande ålder för såväl kvinnor som män upp till 50-årsåldern för att sedan avta under de sista åren före pensioneringen.

År 2001 beräknas 15 procent av personer i åldern 20–64 år ha inkomst över intjänandetaket om 7,5 inkomstbasbelopp. Inkomst över denna

nivå är inte försäkrad i det allmänna pensionsystemet utan täcks för flertalet via tjänstepensionsavtal. Skillnaden mellan kvinnor och män är stor. Andelen kvinnor med maximal poäng är 7 procent, medan motsvarande andel för män är 23 procent. Det är således drygt tre gånger fler män än kvinnor som uppnått maximal PGI.

Diagram 4.1 Pensionsunderlag 2001 för personer i åldern 20–64 år

Genomsnitt underlag i 1000-tal kronor

Diagrammet visar såväl pensionsgrundande inkomst (PGI) som pensionsgrundande belopp (PGB). Det senare beräknas av Riksförsäkringsverket och ger pensionsrätt under speciella skeden av livet. Personer som under året studerar, utför pliktjänst, är barnledig eller förtidspensionär tillgodoräknas PGB. Denna komplettering av den intjänade pensionsrätten med allmänna skattemedel ger en större komplettering av pensionsrätten för kvinnor än för män.

Fler kvinnor än män avsätter pengar till ett privat pensionssparande genom avdrag i inkomstdeklarationen vilket framgår av tabell 4.10. De avdragna beloppen är emellertid högre för män än för kvinnor. Avdragsbeloppen ökar med stigande ålder och är högst strax innan pensionsåldern. Fler sammanboende än ensamstående gör avdrag och beloppen är i genomsnitt något högre för de sammanboende.

Det belopp som avsätts till privat pensionssparande är avdragsgillt vid taxeringen. I tabell 4.11 visas hur stor andel av den disponibla inkomsten som pensionssparandet utgör för personer i olika livscyklar.

Tabell 4.10 Privat pensionssparande 2001. Andel av befolkningen och medelbelopp

Andel med avdragsgill pensionspremie och avdragets storlek

	Andel, %		Avdrag, kronor	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	43	34	6 000	7 400
Ensamstående	31	24	5 100	6 000
Ensam m barn 0-6 år	27	..	2 700	..
Ensam m barn 7-17 år	37	35	4 600	5 500
Ensam 20-44 år	28	24	3 300	4 100
Ensam 45-64 år	34	24	7 900	10 200
Sammanboende	49	41	6 300	8 000
Sambo m barn 0-6 år	48	44	3 700	5 700
Sambo m barn 7-17 år	52	39	5 300	6 800
Sambo 20-44 år	44	40	3 300	4 300
Sambo 45-64 år	49	40	9 500	12 000

Anm. Medelvärden är beräknade för den grupp som haft avdrag.

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Ensamstående män avsätter i samtliga livscyklar en högre andel av sin disponibla inkomst till privat pensionssparande jämfört med ensamstående kvinnor. För sammanboende råder det omvända förhållandet: kvinnor avsätter en större andel av sin disponibla inkomst till privat pensionssparande än vad män gör. Sammanboende har möjlighet att avsätta en större andel av disponibel inkomst än ensamstående.

Tabell 4.11 Privat pensionssparande 2001. Andel av disponibel inkomst

Andel av disponibel inkomst, procent

	Andel, %	
	Kvinnor	Män
Samtliga	3,6	3,3
Ensamstående	2,8	3,1
Ensam m barn 0-6 år	1,4	..
Ensam m barn 7-17 år	2,2	2,6
Ensam 20-44 år	2,0	2,2
Ensam 45-64 år	4,3	4,8
Sammanboende	3,9	3,3
Sambo m barn 0-6 år	2,5	2,3
Sambo m barn 7-17 år	3,2	2,8
Sambo 20-44 år	2,1	2,1
Sambo 45-64 år	5,7	4,9

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

4.5 Underhåll till barn

Syftet med underhållsbidrag och underhållsstöd är att barn som inte bor med båda sina föräldrar ska garanteras en rimlig ekonomisk standard

samtidigt som systemet ska bidra till att båda föräldrarna tar sitt ekonomiska ansvar gentemot sina barn. Underhåll utbetalas till största delen till kvinnor, då 84 procent av boföräldrarna är kvinnor. Många särlevande föräldrar reglerar barnets underhåll själva. Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal. Där föräldrar inte kommer överens, inte erkänner faderskap, inte finns i Sverige eller inte har ekonomisk möjlighet att betala det belopp på 1 173 kronor per barn och månad som är maximalt underhållsstöd, förskotterar staten via RFV ett underhållsstöd till vårdnadshavaren och kräver sedan den bidragskyldige på beloppet. Det finns även möjlighet till utfyllnad vid växelvis boende.

Tabell 4.12 Underhåll 2001. Utbetalt belopp och medelvärde

Summa, miljarder kronor och medelvärde, kronor per år

	Utbetalt		Medelvärde	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Mottaget underhåll	5,1	0,8	20 100	16 000
Underhållsstöd via RFV	3,6	0,3	19 300	11 400
Givet underhåll	0,4	2,9	10 700	15 900
Underhållsstöd via RFV	0,1	1,5	7 800	13 700

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Tabellerna 4.12 och 4.13 visar könsfördelningen av mottagna och givna underhåll samt hur stor del som kräver statlig medverkan.

Tabell 4.13 Underhåll 2001. Antal mottagare och betalare

Antal mottagare/ betalare och könsfördelning, procent

	Antal		Könsfördelning, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Mottaget underhåll	256 000	50 000	84	16
Underhållsstöd via RFV	185 000	31 000	86	14
Givet underhåll	38 000	180 000	17	83
Underhållsstöd via RFV	17 000	110 000	13	87

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Kvinnor är mottagare och män de som betalar underhåll, eftersom barn till särlevande föräldrar mestadels bor hos mamman. De mottagna beloppen är högre för kvinnor än för män och män betalar i genomsnitt mer än kvinnor. Detta beror på att män i genomsnitt har högre inkomst än kvinnor och att kvinnor har fler barn boende hos sig än män har. Storleken på mottaget och erlagt underhållsstöd beror på antal barn och antal månader med bidrag under året. Tabell 4.13 visar att av de som mottar underhåll utgör männen endast 16 procent medan de är 83 procent av de som betalar underhåll.

5 Kapital

Skattesystemet skiljer på förvärvsinkomst och kapitalinkomst. Överskott av kapital kan för vissa personer vara en väsentlig källa till ökad disponibel inkomst. Ett överskott betyder att det antingen finns räntebärande tillgång eller att en kapitalvinst gjorts under året till följd av t.ex. försäljning av eget hem, bostadsrätt eller aktier. Underskott av kapital uppstår vid kapitalförlust eller då utgift för lån på t.ex. eget hem eller bostadsrätt är större än ränta på tillgång. Underskott kan fördelas mellan personer som är sambeskattade, en möjlighet som inte ensamstående har. Underskott är väsentligt jämnare fördelat mellan kvinnor och män än överskotten.

Överskott av kapital är mycket ojämnt fördelat i befolkningen och det råder stor skillnad mellan kvinnor och män beträffande genomsnittlig storlek. Några få men mycket förmögna personers inkomst av kapital slår igenom i medelvärden. Både medelvärde och medianvärde för nettot av överskott och underskott av kapital redovisas därför i tabell 5.1.

Tabell 5.1 Netto av överskott och underskott av kapital 2001 efter livscykel

Medelvärde och medianvärde, kronor per år

	Medelvärde		Median	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	900	5 800	-800	-3 300
Ensamstående	4 500	9 400	0	0
Ensam m barn 0-6 år	-2 800	-9 500	-800	-500
Ensam m b 7-17 år	-5 200	17 700	-2 300	-4 900
Ensam 20-44 år	5 100	3 800	0	0
Ensam 45-64 år	10 000	20 900	0	-100
Sammanboende	-1 100	3 400	-2 700	-8 000
Sambo m barn 0-6 år	-6 000	6 600	-5 800	-12 000
Sambo m b 7-17 år	-6 800	-10 200	-6 700	-13 700
Sambo 20-44 år	-2 900	-7 200	-100	-2 700
Sambo 45-64 år	6 700	15 400	-500	-4 900

Anm. Kapitalinkomst netto består av summan av inkomstrenta, utdelning och kapitalvinst minus skuldränta, kapitalförlust och förvaltningskostnad.

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Ensamstående och sammanbonde kvinnor med barn har i genomsnitt underskott av kapital. Däremot har både kvinnor och män över 45 år utan hemmavarande barn betydande överskott av kapital.

Medianen för kapitalnetto visar i varje livscykelgrupp underskott eller är noll och kvinnor har ett mindre underskott än män.

Förekomst av tillgång att realisera är en förutsättning för att kapitalvinst/kapitalförlust ska kunna uppkomma. I tabell 5.2 finns uppgifter om tillgångar, skulder och nettoförmögenhet. Tillgångar är uppdelade på reala (t.ex. eget hem och andra fastigheter) och finansiella (t.ex. bankmedel och aktier). Av den totala nettoförmögenheten på 3 073 miljarder kronor utgör kvinnors andel 43 procent och mäns andel 57 procent. En beräkning av medelvärdet av nettoförmögenheten ger för samtliga kvinnor 294 000 kronor och för samtliga män 399 000 kronor, dvs. kvinnors nettoförmögenhet är i genomsnitt 74 procent av mäns. Data avser alla personer oavsett ålder.

Tabell 5.2 Förmögenhet 2000 efter typ av tillgång

Miljarder kronor samt andel, procent

	Tillgång/skuld		Könsfördelning, %	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Summa tillgångar	1 796	2 442	42	58
Real tillgång	1 081	1 478	42	58
Finansiell tillgång	677	861	44	56
Skulder	477	689	41	59
Nettoförmögenhet	1 320	1 753	43	57

Källa: SCB, Förmögenhetsrapport

6 Disponibel inkomst

En persons inkomst kan komma från olika inkomstslag såsom marknadsarbete, ersättning och bidrag från socialförsäkring eller arbetslöshetsförsäkring, överskott av kapital, men i viss mån även i form av lån och bidrag vid studier. Tabell 6.1 visar medelvärden för de olika inkomstslagen, vilka är komponenter av en individuell disponibel inkomst, där transfereringar till hushållet för vissa familjestöd som barnbidrag, bostadsbidrag och socialbidrag har delats lika mellan de sammanboende. Terminologin i tabellen ansluter till den som tillämpas vid officiell redovisning av inkomststatistik.

Faktorinkomsten (lön, företagarinkomst, inkomst av kapital) för män är väsentligt högre än för kvinnor. Relationen är densamma när det gäller skatter. Skattepliktiga transfereringar, övriga bidrag och familjestöd går i större utsträckning till kvinnor, delvis för att fler kvinnor än män är ensamstående med försörjningsansvar för barn. I tabellen redovisas hur olika inkomstslag summerar sig till disponibel inkomst, vilket är möjligt då de redovisade inkomsterna avser genomsnitt för samtliga kvinnor respektive män i ålder 20–64 år, oavsett om de har någon inkomst eller inte.

Tabell 6.1 Sammansättning 2001 av individuell disponibel inkomst

Medelvärde, kronor per år samt kvinnors andel, procent

Inkomstslag	Medelvärde		Kvinnor i % av män
	Kvinnor	Män	
Faktorinkomst	155 500	247 400	63
Skattepliktiga ersättningar	+37 200	+30 600	122
Skattefria individuella bidrag	+3 800	+2 700	141
Familjestöd	+10 200	+5 900	173
Negativa transfereringar	-59 600	-94 100	63
Summa individuell disponibel inkomst	147 100	192 500	76

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

I tabell 6.2 redovisas disponibel inkomst på ett annat sätt än i tabell 6.1. De tre första kolumnerna anger hur många miljarder kronor som under år 2001 betalats ut till kvinnor respektive män samt kvinnors inkomstsumma som andel av mäns. Därpå följer två kolumner med uppgift om hur stor andel av alla kvinnor respektive män i ålder 20–64 år som mottagit inkomstslaget. Detta för att visa hur vanligt inkomstslaget är för kvinnor respektive män. Tabellen avslutas med medelvärdet för kvinnor respektive män och kvinnors andel av mäns medelvärde. Beräknade belopp är medelvärden för de personer som har mottagit inkomstslaget och således inte ett genomsnitt för hela befolkningen i åldern 20–64 år. Detta medför att medelvärden för inkomstslagen inte är adderbara.

Tabell 6.2 Disponibel inkomst uppdelad på inkomstslag 2001. Makrovärden, medelvärden samt kvinnors andelar

Miljarder kronor per år, kronor per år samt andel kvinnor och män med inkomstslaget

Inkomstslag	Inkomstsumma, mdkr		Andel	Andel med inkomstslag, %		Medelinkomst för de med inkomstslag		Andel
	Kvinnor	Män	Kvinnor i % av män	Kvinnor	Män	Kvinnor, kr	Män, kr	Kvinnor i % av män
+Lön	355,0	550,5	64	83	85	169 200	252 000	67
+Företagarinkomst	7,6	23,2	33	8	14	39 100	64 900	60
=Lön +företagarinkomst	362,6	573,7	63	86	89	168 000	248 700	68
+Sjukpenning m.m.	24,2	16,8	144	21	12	46 100	52 500	88
+Föräldrapenning	13,0	3,9	333	23	16	22 700	9 500	239
+Arbetsmarknadsstöd	15,3	15,7	97	14	11	43 100	53 900	80
+Studiestöd vuxna	4,1	1,4	293	3	1	49 500	42 300	117
+Pension	33,9	35,9	94	16	13	85 700	110 900	77
+Övrigt skattepliktigt	3,4	5,4	63	5	6	27 100	34 400	79
=Skattepliktig ersättning	93,8	79,0	119	59	47	63 100	64 500	98
=Inkomst före skatt	457,3	657,4	70	97	98	186 500	260 800	72
- Statlig och kommunal inkomstskatt	127,0	206,5	62	96	96	52 800	83 300	63
=Inkomst efter skatt	330,3	450,9	73	97	98	134 700	178 900	75
+Ränta, utdelning	9,0	22,2	41	66	68	5 400	12 600	43
+Kapitalvinst	19,5	38,5	51	13	15	57 300	100 300	57
- Skatt kapital	0,8	5,0	16	87	89	400	2 200	18
- Annan skatt	18,7	26,1	72	98	97	7 700	10 500	73
=Inkomst före stöd	339,3	480,5	71	98	98	136 900	189 000	72
+Barnbidrag	11,5	8,7	132	37	30	12 400	11 200	111
+Bostadsstöd	5,1	2,2	232	11	6	18 700	15 600	120
+Socialbidrag	3,9	3,3	118	5	5	29 500	25 800	114
+Underhållsstöd mottaget	5,1	0,8	638	10	2	20 100	16 000	126
- Underhållsstöd givet	0,4	2,9	14	2	7	10 700	15 900	67
=Summa familjestöd	25,2	12,4	203	44	42	22 600	11 400	198
+Studiestöd. Lån + bidrag	9,5	7,0	136	10	7	38 900	39 100	99
- Studielån. Återbetalt	3,3	2,7	122	19	13	6 800	7 900	86
=Summa disponibel inkomst	370,7	497,1	76	100	100	147 100	192 500	76

Anm. Medelvärdet är beräknat för den andel som har inkomstslaget oavsett om det endast är för en del av året.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Vid redovisning av individuell disponibel inkomst på detta sätt tas inte hänsyn till personens försörjningsbörda, dvs. att fler personer skall leva på den inkomst som ett hushåll med barn har. Detta innebär att den individuella inkomsten inte kan ses som en beräkning av ekonomisk standard. När inkomstfördelningen redovisas tas vanligtvis hänsyn till hushållets samlade inkomst och antal hushållsmedlemmar. Den justerade disponibla inkomsten (dvs. ekonomisk standard) fördelas därefter lika mellan medlemmarna i hushållet.

Generellt sett mottar kvinnor skattepliktiga transfereringar i större omfattning än män. Kvinnor har i regel också fler inkomstkällor än män. För samtliga transfereringar har en större andel kvinnor än män erhållit ersättning. Totalt har nästan 60 procent av kvinnorna tagit emot någon form av skattepliktig ersättning under 2001, medan motsvarande andel för män är 47 procent. Skillnaden är mindre när det gäller familjestödet, där 44 procent av kvinnorna och 42 procent av männen fått någon form av familjestöd, trots att betydligt fler kvinnor än män är ensamstående. En större andel män än kvinnor har lön eller företagarinkomst.

Sett till de utbetalda beloppen finns stora skillnader mellan kvinnor och män vilket dels beror på skillnad i nyttjandegrad och dels på skillnad i bakomliggande inkomstnivå. Den ojämna fördelning av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män som framgick av tidsanvändningen, blir synlig ekonomiskt i de olika inkomstlagen. Att kvinnor tar ett större ansvar för det obetalda arbetet och för omsorg om barn kommer till uttryck i de ersättningsformer som är förknippade med föräldraskap, såsom föräldrapenning, barnbidrag och mottaget underhåll. Till viss del kan även bidrag i form av bostadsstöd och socialbidrag härledas till detta. I dessa ersättningsformer har kvinnor en högre genomsnittlig inkomst än män och en större andel som tar emot inkomstslaget. Att kvinnor tar ut flest dagar med föräldrapenning kan även bero på att familjen förlorar mindre om den som tjänar minst tar ut föräldrapenning, dvs. systemet bidrar till såna effekter.

Studiestödet till vuxna vid Komvux eller Kunskapslyftet samt studiestöd i form av lån och bidrag vid högskolestudier går i större utsträckning till kvinnor än till män. Inom övriga inkomstslag har kvinnor en lägre medelinkomst än män, trots att kvinnor har en högre nyttjan-

degrad eller att fler kvinnor än män har inkomstslaget.

Kvinnor betalar väsentligt mindre skatt på inkomst, kapital och andra tillgångar än män. Detta gäller både de inbetalda makrobeloppen och de medelvärden som beräknats för alla som betalar skatt. Detta hänger samman med mäns högre förvärvsinkomst och större överskott av kapital. Det sker således en omfördelning via skattesystemet från män till kvinnor.

7 Slutsatser

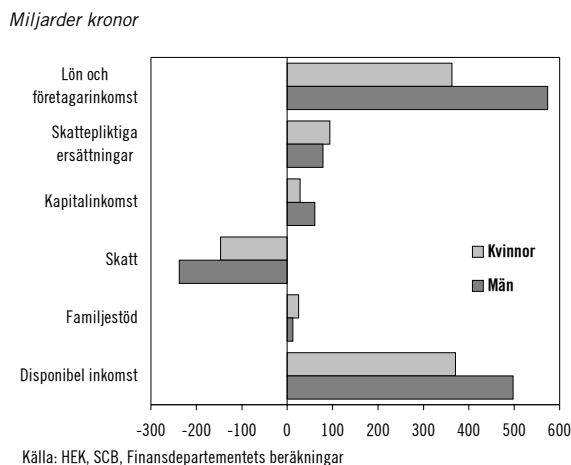
Denna bilaga har visat hur brister i jämställdheten mellan kvinnor och män tar sig ekonomiska uttryck. Utgångspunkten är tidsanvändningsundersökningen som visar en skev fördelning av tid i betalt respektive obetalt arbete mellan kvinnor och män. En stor del av det arbete som kvinnor utför är obetalt vilket kan tjäna som utgångspunkt för att förstå kvinnors lägre sammanlagda inkomst från arbetsmarknaden. En hög grad av obetalt arbete sätter en gräns för omfattningen av betalt arbete. Att kvinnor arbetar inom sektorer och yrken där lönenivåerna är låga och där deltidstjänster är vanligt förekommande är också viktiga förklaringar till kvinnors lägre inkomst från arbetsmarknaden. Även om man tar hänsyn till skillnader i yrkesval och sektorstillhörighet är löneskillnaderna mellan kvinnor och män betydande. I genomsnitt tjänar kvinnor 92 procent av vad män gör. För att åstadkomma en jämnare fördelning av löner mellan kvinnor och män måste yrkes- och befattningssegregeringen brytas. En skev fördelning av arbetstider förstärker också inkomstskillnader mellan kvinnor och män.

Genomgången visar tydligt att kvinnors lägre inkomst av marknadsarbete, i form av löne- och företagarinkomst, reproduceras i socialförsäkrings-, arbetslöshets- och pensionsystemet, eftersom individens marknadsinkomst ligger till grund för ersättning i de olika systemen. Den ekonomiska ojämlikhet som idag råder mellan kvinnor och män i förvärvsaktiv ålder, kommer således sannolikt att kvarstå bland framtida pensionärer. Till en del motverkas detta genom tillskott av PGB för exempelvis barnår och förtidspension i det nya pensionssystemet.

I analysen av hur transfereringar fördelas mellan kvinnor och män, är det viktigt att särskilja skillnader som uppkommer till följd av inkomstnivå respektive nyttjandegrad. I samtliga förmåner inom ohälsöförsäkringen går en större andel av de belopp staten betalar ut till kvinnor än till män. Andelen kvinnor som uppbär ersättning är även den större än andelen män. Medelvärdet på de utbetalda beloppen är däremot genomgående lägre för de kvinnor som tar emot inkomstslaget.

Män har genomgående högre ersättning vilket innebär att statens kostnad för mäns nyttjande av socialförsäkringen per genomsnittlig dag är högre än för kvinnors nyttjande, som följd av en högre sjukpenninggrundande inkomst. Män bidrar emellertid även med väsentligt större belopp till finansieringen av socialförsäkringssystemen genom de avgifter som arbetsgivarna betalar. Dessa avgifter behandlas inte alls i denna bilaga.

Diagram 7.1 Disponibel inkomst 2001 efter olika inkomstslag

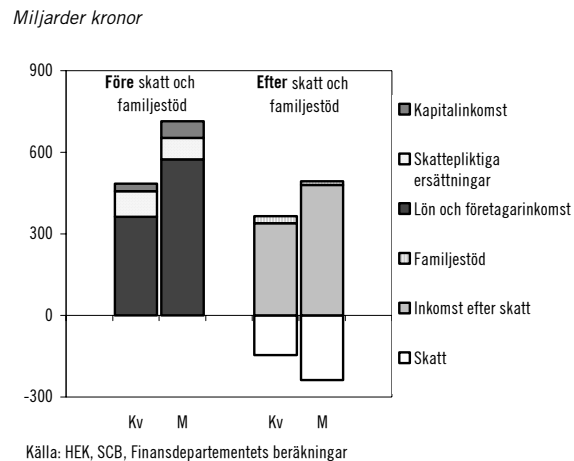

Välfärdssystemet kommer både kvinnor och män tillgodo. Den ekonomiska ställningen stärks av ersättningar och bidrag från transfereringssystemet. Diagram 7.1 med hela inkomststrukturen i miljarder kronor visar tydligt hur skillnaderna minskar när fler inkomstslag läggs till och skatt dras ifrån. För *lön och företagarinkomst* är kvinnors andel 63 procent av mäns inkomstsumma. När de *skattepliktiga ersättningarna* adderas ökar kvinnors andel till 70 procent av mäns och efter hänsyn till statlig och kommunal skatt på inkomst är andelen 73 procent. När även *familjestöden* räknas in utgör kvinnors disponibla inkomstsumma 76 procent av mäns. Välfärdssystemet har således en utjämnande effekt på

skillnaderna i ekonomiska resurser *mellan* kvinnor och män.

Den ekonomiska situationen före och efter skatt sammanfattas i diagram 7.2. Lön och företagarinkomst kompletterat med skattepliktiga ersättningar och inkomst från kapital är väsentligt högre för män än för kvinnor. Detta utjämnas av ett väsentligt högre skattebelopp för män och att familjestöden är högre för kvinnor. Nettoresultatet blir en inkomst efter skatt som är utjämnad till kvinnors fördel.

Diagram 7.2 Sammansättning av disponibel inkomst före och efter skatt

De offentliga välfärdssystemen bidrar således till att stärka kvinnors ekonomiska ställning i relation till mäns eller, om man så vill, kompensera för brister i jämställdhet beträffande betalt och obetalt arbete. Detta medför emellertid också att kvinnor är mer känsliga än män för förändringar i skatter och transfereringssystem, något som i synnerhet gäller ensamstående kvinnor med barn. Av detta följer att det är nödvändigt att genomgående analysera vilka effekter som kan uppstå för kvinnors respektive mäns ekonomiska situation när förändringar i skatter eller transfereringssystem skall genomföras. Eftersom kvinnors ekonomiska villkor skiftar i olika skeden i livet i större utsträckning än mäns, är det även av betydelse att beakta livscykelperspektivet när kvinnors och mäns villkor skall jämföras.